

Referanser: KM 4/07, KM 5/08, KM 4/12, KM 12/13 og KR 06/15

Arkivsak: 16/2244 - 3 (16/35791)

Saksdokumenter:

Tittel	Dok. ID
Sluttrapport Skaperverk og bærekraft	1530897

Sluttrapport Skaperverk og bærekraft

Sammendrag

Prosjektet Skaperverk og bærekraft (SoB) avsluttes i 2016. Dermed avrundes et 9-årig samarbeid mellom Norges Kristne Råd (NKR); Kirkens Nødhjelp (KN) og Den norske kirke (Dnk) om en felles utfordring: at vår livsstil bidrar til å ødelegge Guds skaperverk og gjøre livet enda vanskeligere for verdens fattigste. Dette saksframlegget presenterer sluttrapporten til fellesprosjektet, med presentasjon av målsetting, tiltak, resultater og konklusjoner.

Saken presenter også utfordringen ved at Dnk ikke lenger har et felles kirkelig prosjekt som talerør i det offentlige rom på vegne av kirkene i Norge, og dermed også Dnk. Sekretariatet foreslår å føre videre en tydelig satsing på dette feltet, og bygge videre på det momentum som er etablert gjennom fellesprosjektet. Dette innebærer at Kirkerådet fortsetter å arbeide offensivt i fagfeltet – både med en selvstendig stemme og i samarbeid med aktuelle samarbeidspartnere.

Forslag til vedtak

1. Kirkerådet tar sluttrapporten for Skaperverk og bærekraft til orientering. Rapporten gir et godt og omfattende bilde av hva som er oppnådd gjennom prosjektets levetid. Kirkerådet takker samarbeidspartnerne Norges Kristne Råd og Kirkens Nødhjelp for et godt samarbeid gjennom Skaperverk og bærekraft.
2. Kirkerådet slutter seg til de utfordringene som sluttrapporten skisserer, og ber om at rapporten sendes Kirkemøtet 2017 til orientering.
3. Kirkerådet vil videreføre økumenisk og interreligiøst nettverksarbeid om klima og miljø.

4. Kirkerådet vil videreføre et bredt samarbeid med ulike organisasjoner og fagmiljø gjennom allianser som Klimavalgalliansen og ForUM for utvikling og miljø.
5. Kirkerådet støtter implementering av «Grønn kirke -miljøledelse i praksis» i samarbeid med Stiftelsen Miljøfyrtårn, og i tråd med KR 06/15.
6. Kirkerådet tar initiativ til å arrangere en årlig ledersamling om klima og miljø for kirker og kirkelige organisasjoner.

Saksorientering

Bakgrunn

Initiativet til prosjektet går tilbake til vedtaket i Kirkemøtet i Dnk, sak KM 4/07 *Truet liv. Troens svar. Kirkens vitnesbyrd i lys av klimaendringer og arbeid med miljø, forbruk og rettferd*¹. I vedtaket utfordrer Kirkemøtet både de sentralkirkelige råd og bispedømmerådene, menighetene og de kirkelige fellesrådene, enkeltmennesker samt regjeringen og Stortinget til forpliktende tiltak for klima og miljø. De sentralkirkelige råd og bispedømmerådene ble utfordret til «*Umiddelbart å iverksette en bærekraftreform frem mot reformasjonsjubileet i 2017 som berører all kirkelig virksomhet.*» Kirkerådet inviterte NKR og KN til å være sentrale samarbeidspartnere i et samarbeidsprosjekt rundt klimaendringer, miljø, forbruk og rettferd. Begge svarte positivt på invitasjonen² og har siden deltatt aktivt i arbeidet.

Kirkemøtet 2008 behandlet sak KM 5/08 *Bærekraft og skaperverk. Økumenisk prosjekt for endring av kirke og samfunn 2007-2017*³. Saksorienteringen var utarbeidet i et økumenisk samarbeid mellom Dnk/ Kirkerådet, NKR og KN. Kirkemøtet vedtok en reform som sterkt utfordret Dnk og som ble et økumenisk samarbeidsprosjekt om klima og miljø med vekt på det overordnede samfunnsansvaret.

En midtveisrapport ble utarbeidet for prosjektet i 2012⁴. Den tar for seg prosjektets lansering i 2009 og fram til og med 2011. Det ble i 2011 utført en questback undersøkelse blant alle menigheter i Dnk for å kartlegge menighetenes arbeid med vern om skaperverket og kamp for rettferdighet. Questback undersøkelsen er gjentatt og utvidet til å gjelde alle menigheter i de landsdekkende kirkesamfunnene i 2016.

For å sikre dokumentasjon og rapportering innenfor ti-årsperioden, ble det vedtatt at sluttrapporten skulle skrives i løpet av 2016. Den skulle da presenteres for rapportens mottakere, som er prosjektets tre eiere, som i sin tur kunne legge den fram for sine respektive styre / råd innenfor prosjektperioden. Derfor presenteres rapporten nå for Kirkerådet og Mellomkirkelig råd, og den skal også legges fram for Kirkemøtet i januar.

Sluttrapporten for prosjektet bygger på referater fra arbeidsgruppemøter, styringsgruppemøter, midtveisevaluering, eksterne rapporter, rapporter om enkelte kampanjer og quest-back undersøkelser. Det er også innhentet innspill fra styringsgruppas deltakere og flere eksterne samarbeidspartnere. Sluttrapporten er redigert og sammenstilt av prosjektkoordinator med innspill og godkjenning fra hele styringsgruppa. Rapporten blir bearbeidet i forhold til design og layout av eksternt konsulentfirma.

---

¹ https://kirken.no/globalassets/kirken.no/migrering/km07_vedtak_miljo.pdf

² <http://www.gronnkirke.no/doc//Dokumenter/Tilslutningsbrev%20KN.pdf>
<http://www.gronnkirke.no/index.cfm?id=238432>

³ https://kirken.no/globalassets/kirken.no/migrering/km_5_1_08_saksorientering.pdf

⁴ https://kirken.no/globalassets/kirken.no/migrering/km_4_1_1_12_sogb_rapport.pdf

Prosjektets mål og resultat

Samarbeidsprosjektet hadde som målsetting å:

1. Være sentrale pådrivere for og bidragsytere til bærekraftige samfunn lokalt, nasjonalt og globalt
2. Bidra til å sikre en forpliktende, rettferdig og ambisiøs internasjonal klimaavtale, og en bred kirkelig og folkelig oppslutning om denne
3. Demonstrere et bevisst forhold til miljø, forbruk og rettferd
4. Skape håp og framtidstro med ord og handlinger

Prosjektet har bidratt til:

1. Bærekraftige samfunn:

Lokalt. I prosjektperioden har antall grønne menigheter⁵ vokst fra 79 til 318. Grønne menigheter tar bevisstgjøring og holdningsendring av medlemmene på alvor, og setter dette ut i praksis gjennom samarbeid med andre i lokalmiljøet.

Nasjonalt er det økt bevissthet om viktigheten av et «grønt skifte». Prosjektet har bidratt til dette gjennom holdningsskapende arbeid og sitt engasjement i Klimavalgalliansen⁶, Klimavalg 2013 og Broen til framtiden. Klimapilegrim 2015⁷ engasjerte tusener over hele landet med utgangspunkt i lokale menigheter.

Globalt bidro Klimapilegrim 2015 til en massiv mobilisering med tilsvarende kampanjer i mange land, et tverreligiøst samarbeid og krav om en ny global klimaavtale med vekt på rettferdig byrdefordeling og bærekraftig utvikling.

2. Klimaavtalen i Paris:

Det internasjonale og tverreligiøse samarbeidet rundt Klimapilegrim 2015 og tidligere COP-møter bidro til at Parisavtalen⁸ ble bedre enn den ellers ville blitt. Dette er bekreftet fra FNs klimasjef Christiana Figueres, og andre som var tett på i forhandlingene om avtalen.

Forpliktende: Utslippskutt fra hvert enkelt land skal rapporteres hvert femte år, og strammes inn. Avtalen trådte i kraft 4. november 2016.

Rettferdig: Gjennom den internasjonale klimapilegrimskampanjen som overleverte nesten 1,8 millioner underskrifter, bidro prosjektet til å få på plass et større ansvar for egne utslipp hos rike land og til finansiering av klimatilpasningstiltak i fattige land.

Ambisiøs: Alle underskriftene og mange religiøse ledere bidro til at avtalen begrenser den globale oppvarmingen til 1,5 grader så langt det er mulig. Dette er av stor betydning for små øystater og for de fattigste som rammes av klimaendringer. Det tvinger fram raske og store endringer om vi skal ha noen mulighet til å nå målet.

3. Demonstrere et bevisst forhold til miljø, forbruk og rettferd

Prosjektet har vært opptatt av å vise i praktisk handling at kirkene selv tar ansvar for klimaendringene:

- Gjennom Klimapilegrim gikk vi bokstavelig talt en ekstra mil. Det ble vandret, syklet, ridd, padlet og seilt til sammen en og en halv gang rundt jordkloden – bare i Norge.

⁵ http://www.gronnkirke.no/bilder/Gronn%20menighet/Gronn_menighet_web_nn.pdf

⁶ <http://www.klimavalgalliansen.no/>

⁷ <http://klimapilegrim.no/media/ressurser/klimapilegrim-rapport-2015.pdf>

⁸ <http://www.fn.no/Tema/Klima/Klimaforhandlinger/Dette-er-Paris-avtalen>

- Grønne menigheter velger ut minst 25 konkrete tiltak de kan gjøre for å bli registrert som grønn menighet.
- Mange hovedkontor, regionkontor, fellesråd, menigheter og arrangement i kirkelandskapet er registrert som miljøfyrtårn.
- Kirkesamfunn, menigheter og organisasjoner har etablert gjenbruksbutikker basert på frivillighet og dugnadsånd.
- I Dnk ble det foretatt en klimafotavtrykksanalyse⁹ for alle ledd i organisasjonen. Den følges opp av «Grønn kirke – Miljøledelse i praksis» i tråd med vedtaket fra KR 06/15¹⁰.

4. Håp og framtidstro

Prosjektet har fokusert på en trosmessig og vitenskapsbasert forankring av engasjementet, i vissheten om at materiell velstand og stadig økende forbruk ikke er svaret på alle menneskelige behov. Vi vet at klimaendringene er her allerede og at de fattigste rammes hardest. Vi vet at verden må legge om til fornybar energi snarest mulig om vi skal unngå ubotelig skade på skaperverket som vi alle er en del av. Vi har utformet et teologisk grunnlag¹¹ som åpner opp for refleksjoner og dialog, og bidrar til å sette troen i sammenheng med dagens klimautfordringer. Prosjektet har også gitt ut et temahefte om Klimarettferdighet som belyser dette fra ulike vinklinger¹². Basert på kunnskap og overbevisning har vi understreket troen på det gode og et håp for framtida. Ved å løfte fram en slik forankring og konkrete handlingsalternativ har prosjektet bidratt både til mening, håp og framtidstro, og vi er mange som ønsker å bidra til en bærekraftig framtid.

Veien videre

Det er viktig å bygge videre på det som er oppnådd gjennom ni år med Skaperverk og bærekraft. Eksternt danner Parisavtalen og oppfølgingen av denne et viktig premiss for arbeidet videre. Norges oljeavhengighet og det grønne skiftet er tema vi ikke kan unngå om vi skal ta Parisavtalen på alvor. Den 7.-18. november 2016 samles landene igjen til klimatoppmøte (COP) i Marrakech i Marokko for å følge opp avtalen. Regjeringens ekspertutvalg la 28. oktober fram sin rapport om Grønn konkurransekraft¹³. Dette er et veikart for hvordan Norge kan redusere sine klimagassutslipp med 40% innen 2030 og bli et lavutslippssamfunn innen 2050.

De nye Bærekraftsmålene¹⁴ som også ble vedtatt i 2015, setter Norges og alle lands arbeid med klima og miljø, fattigdom, menneskerettigheter, inkludering, likestilling og bærekraftig utvikling inn i en større sammenheng. Det nye er at bærekraftig utvikling ikke er begrenset til utenrikspolitikk, men er like mye et internt anliggende som også gjelder i Norge. Det er naturlig at dette blir et vesentlig grunnlag for Kirkerådets arbeid med disse temaene framover.

Når Kirkerådet tar eierskap i veien videre er det viktig å løfte fram fire stikkord:

1. Samarbeid
2. Tydelighet

⁹ https://kirken.no/globalassets/kirken.no/om-kirken/slik-styres-kirken/kirkeradet/2015/januar/kirkens_klimamelding_januar_2015.pdf

¹⁰ https://kirken.no/globalassets/kirken.no/om-kirken/slik-styres-kirken/kirkeradet/2015/januar/kr_06_0_15_klimamelding_for_dnk.pdf

¹¹ http://www.gronnkirke.no/doc/Nyheter/2015/NYN%20Teologisk_Klimafaglig_grunnlag_3korr.pdf

¹² https://issuu.com/kirken/docs/klimarettferdighet_magasin/?e=1937410/3993476

¹³ <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/gronn-konkurransekraft/id2518147/>

¹⁴ <http://www.fn.no/Tema/FNs-baerekraftsmaal>

3. Konkretisering
4. Lederskap

1. Samarbeid

Sluttrapporten konkluderer med at **samarbeid** var en forutsetning for gjennomslaget i kampanjearbeidet. Det har vist seg gang på gang at samarbeid med mange aktører vil føre til større synlighet og at budskapet blir hørt av flere. Saken som det her samarbeides om er dessuten av en slik karakter at alle blir berørt, og derfor angår alle. Nettverksarbeid og felles møtepunkt for inspirasjon og mulig felles kampanjevirkosomhet er derfor av stor verdi for Kirkerådet også etter at samarbeidsprosjektet er avsluttet. Det gjelder i samarbeidet med andre kirkesamfunn og kristne organisasjoner, men også med andre tros- og livssynssamfunn. Dessuten vil samarbeid med andre sivilsamfunnsaktører understreke kirkens konstruktive rolle som samfunnsaktør. Det foreslås derfor at Kirkerådet fortsatt legger til rette for årlige nettverkssamlinger, med mange partnere innenfor kirkelandskapet. Videre vil Kirkerådet bidra til inter-religiøst samarbeid om klima og miljø, konkret i forhold til felles delegasjoner til de årlige COP-møtene. Kirkerådet vil også engasjere seg i allianser og samarbeidsplattformer der klima, miljø og utvikling står sentralt.

2. Tydelighet

I **samarbeid** med andre er det viktig at Kirken fremstår **tydelig**. Kirken har en profetisk rolle i samfunnet. Samtidig er det ikke kirkens rolle å opptre som støtte for enkelte politiske partier. I ni år har kirken vært med i allianser og kampanjer under paraplyen Skaperverk og bærekraft. Det foreslås at dette videreføres av Kirkerådet gjennom medlemskap i Klimavalgalliansen og ForUM for utvikling og miljø. Klima og miljø har vært en prioritert sak i forhold til kirkerådets kommunikasjonsarbeid i flere år, og resultatene av dette er referert i sluttrapporten. Kirken har blant annet gjennom SoB tydeliggjort et særskilt språk og en teologisk og klimafaglig forståelse. Gjennom en teologisk forankring og beskrivelse av kallet til å forvalte jorden og arbeide for rettferdighet har kirken trådt frem med særegenhet og tydelighet. Det har også bidratt til at en kirkelig stemme er etterspurt. Kirkerådet utfordres på å prioritere dette arbeidet framover for å være tydelig, gjennomtenkt og effektiv i sin kommunikasjon både internt i egne rekker og eksternt i møtet med media og «folk flest».

3. Konkretisering

Kirkens **tydelighet** blir utfordret når vi **konkretiserer** hva dette betyr i praksis. I forhold til samarbeidet i de alliansene vi har vært med i er det ulike tiltak og kampanjer som dukker opp, der vi utfordres til å stille oss sammen med andre for å fronte konkrete saker. For Klimavalgalliansen er det nå valget i 2017 som blir neste milepæl. Klimavalg 2017 vil ha samme fokus som Klimavalg 2013: å løfte klimasaken høyt på den politiske agendaen. Skaperverk og bærekraft har vært en sentral bidragsyter inn i Klimavalgalliansen. I lys av at Parisavtalen trådte i kraft fra 4. november er det avgjørende at Norge oppfyller sine forpliktelser og gjennomfører reelle utslippskutt i Norge. Dette må bli et sentralt tema i valgkampen i 2017, og er helt i tråd med samarbeidsprosjektets hovedmål. Klimafestivalen §112 og Vendepunkt-markeringene er andre tiltak som støtter opp om det samme målet. Konferansen «Broen til fremtiden» arrangeres av Klimavalgalliansen og SoB har vært sentral aktør også her. Den 17. feb. 2017 er neste års konferanse i Folkets hus, og Olav Fykse Tveit, generalsekretær i Kirkenes Verdensråd er en av hovedtalerne. Det er ønskelig at Kirkerådet er aktivt med i planlegging og gjennomføring av konferansen og de nevnte kampanjene.

I forhold til kirkens egne klimagassutslipp er det avgjørende at vi handler i samsvar med det vi oppfordrer myndigheter og andre til å gjøre. Derfor har Dnk arbeidet med Grønne menigheter i en årrekke. Av samme grunn ble det i 2014 skrevet en Klimamelding for Dnk, som nå følges opp av «Grønn kirke –Miljøledelse i praksis». Her integreres miljøfyrtårn-sertifisering av Kirkerådet, bispedømmerådene og de største fellesrådene med grønne menigheter og et nytt konsept; «Grønne fellesråd». Dette gjøres i samarbeid med KA, Norges Kirkevergelag og stiftelsen Miljøfyrtårn, slik at vi får et effektivt og kvalitetsmessig gjennomarbeidet verktøy for å bevisstgjøre og kutte klimagassutslipp på alle nivå i kirken. Planen er at dette skal lanseres våren 2017, og generere mange nye grønne menigheter og grønne fellesråd i Dnk i en treårig opptrappingsplan. Det er også et mål å spre dette konseptet til andre kirkesamfunn og organisasjoner med de tilpasninger som trengs.

4. Lederskap

Skaperverk og bærekraft har vært en viktig ressurs for kirkens ledere for å utvikle en offensiv og tydelig strategi for kirkens arbeid med klimaspørsmål. Det er viktig at dette lederskapet videreutvikles slik at klimaspørsmål integreres i kirkens ulike arbeidsområder og tjenestegrupper. Framover er det viktig at dette engasjementet aktivt forankres som et tverrgående element i alle arbeidsgreiner. For å legge til rette for dette har styringsgruppa for SoB foreslått at det opprettes en årlig ledersamling / konsultasjon for kirke- og organisasjonsledere der klima og miljø settes på dagsorden. Dette vil gjelde ledere på ulike nivå i Dnk. Her kan ledere ta eierskap over utfordringene, dele visjoner og legge planer for felles satsinger i tiden framover.

Økonomiske/administrative konsekvenser

De økonomisk-administrative konsekvensene for Kirkerådets vil i hovedsak bli dekket innenfor dagens bemanning i Seksjon for diakoni og samfunn og i Avdeling for økumenikk og internasjonale spørsmål. Det er utarbeidet budsjett for aktivitetene som er foreslått innenfor de nevnte avdelinger / seksjoner. Ansatte som jobber med fagfeltet vil også ha deler av sin stilling knyttet opp mot andre fagområder. En betydelig del av de 1,3 stillingene som er finansiert av Norads informasjonsstøtte brukes til arbeid med klima. Dette er imidlertid midler det må søkes om hvert år, med den usikkerhet det innebærer. Det brukes også en del personalressurser på Inter-religiøst og internasjonalt klimasamarbeid. Deltakelse i COP-møtene har fått noe ekstern støtte, i tillegg til om lag 50.000 fra eget budsjett.

For seksjon for diakoni og samfunn vil ca. 140% stilling gå med til dette arbeidet fordelt på to stillinger. For ulike tiltak er det satt av ca. 400.000 der 50.000 i året er midler til lokale / regionale tiltak i forhold til implementering av «Grønn kirke – Miljøledelse i praksis», jf. KR 06/15. Det er sannsynlig at denne satsingen også kan generere eksterne tilskudd, eller frontes innenfor Kirkerådets strategiske satsinger. For samarbeids-prosjekt og kampanjer, bidrar Kirkerådet med midler av symbolsk karakter (5000-10.000), mens totalbudsjettet for eksempelvis konferansen «Broen til framtiden», eller bokutgivelse knyttet til konferansen ligger på 300.000-400.000. Andre samarbeids-partnere bidrar her med brorparten, mens Kirkerådet får likeverdige bidrag og eierskap.

Vedtaket innebærer ikke bevilgning av nye midler utover det som ligger innenfor Kirkerådets foreslåtte budsjett for de nevnte seksjoner / avdelinger.